ВІСНИК науки та освіти
ISSN 2786-6165 (ONLINE) №1(43) 2026
Bulletin of Science and Education

УДК 371.132

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-1930-1941

Долгопол Олена Олександрівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології, педагогіки та професійної комунікації, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, м. Харків, https://orcid.org/0000-0002-9545-2290

Тєлєжкіна Олеся Олександрівна доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та славістики, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, http://orcid.org/0000-0002-2953-7368

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація. У статті досліджуються педагогічні стратегії розвитку комунікативних навичок майбутніх психологів у міському середовищі. Актуальність теми зумовлена сучасними соціальними умовами, у яких психологи-студенти мають взаємодіяти з різноманітними соціальними групами, враховуючи особливості цифрової комунікації та дистанційних форматів консультацій. Мета дослідження полягає у визначенні ефективних педагогічних підходів і розробці практичних вправ, що сприяють формуванню професійно значущих вербальних та невербальних навичок комунікації. Теоретичний аналіз літератури показав, що комунікативна компетентність майбутніх психологів є багаторівневою категорією, що включає вміння встановлювати контакт, підтримувати довіру, регулювати власні реакції та адекватно реагувати на сигнали клієнта, що надходять у різних комунікаційних форматах. Практична частина дослідження реалізована через інтерактивні вправи: «Онлайн-комунікаційні дилеми», рольова гра «Онлайн-сесія в Zoom» та міні-інтерактив «Вербальні та невербальні сигнали онлайн». Застосування цих вправ дозволяє студентам моделювати реальні професійні ситуації, аналізувати ризики комунікації, формулювати чіткі межі, відпрацьовувати регуляцію тону та невербальних сигналів, а також підтримувати терапевтичний контакт навіть у дистанційній взаємодії. Дослідження показало, що поєднання стратегічного підходу та практичних вправ значно підвищує рівень комунікативної підготовки студентів і формує готовність до роботи з різними соціальними групами в умовах мегаполіса.

Отримані результати можуть бути використані при розробці навчальних програм, методичних рекомендацій і організації практичних занять у підготовці майбутніх психологів. Стаття має практичне значення для викладачів психології, методистів та дослідників у галузі професійної комунікації, оскільки демонструє ефективні шляхи інтеграції теоретичних знань та практичних навичок у процесі навчання.

Ключові слова: професійна підготовка психологів; комунікативні навички; педагогічні стратегії; міське середовище; комунікативна компетентність; вища освіта.

Dolhopol Olena Oleksandrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology, Pedagogy and Professional Communication, Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, https://orcid.org/0000-0002-9545-2290

Tieliezhkina Olesia Oleksandrivna Doctor of Philology, Professor, Professor of the Department of Ukrainian Language and Slavic Studies, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, http://orcid.org/0000-0002-2953-7368

PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE SKILLS OF FUTURE PSYCHOLOGISTS IN URBAN ENVIRONMENTS

Abstract. The article investigates pedagogical strategies for developing communicative skills of future psychologists in urban environments. The relevance of the study is determined by the contemporary social conditions in which psychology students interact with diverse social groups, taking into account the specifics of digital communication and remote counseling formats. The aim of the study is to identify effective pedagogical approaches and develop practical exercises that contribute to the formation of professionally significant verbal and non-verbal communication skills. A theoretical analysis of the literature revealed that communicative competence of future psychologists is a multi-level construct, including the ability to establish contact, maintain trust, regulate personal responses, and adequately react to client signals in various communication formats. The practical part of the study was implemented through interactive exercises such as «Online Communication Dilemmas», the role-play «Online Session in Zoom» and the mini-interactive «Verbal and Non-Verbal Signals Online». Performing these exercises allows students to model real professional situations, analyze communication risks, formulate clear boundaries, practice tone

and non-verbal signal regulation, and maintain therapeutic contact even in remote interactions. The study demonstrated that combining strategic pedagogical approaches with practical exercises significantly enhances students' communicative readiness and prepares them to work with diverse social groups in urban contexts. The results can be applied in the development of educational programs, methodological recommendations, and the organization of practical training for future psychologists. The article is of practical value for psychology instructors, methodologists, and researchers in the field of professional communication, as it demonstrates effective ways to integrate theoretical knowledge and practical skills in the learning process.

Keywords: pension agency, mechanisms of social protection of citizens, accumulative pension funds, social insurance of the population

Постановка проблеми. Сучасне міське середовище характеризується високою соціальною щільністю, культурною та ціннісною різноманітністю, динамічністю соціальних ролей і зростанням кількості комунікативно складних взаємодій [5, с.189]. За цих умов професійна діяльність психолога дедалі частіше пов'язана з роботою із клієнтами різного віку, соціального статусу, культурного досвіду та життєвих стратегій, а це висуває підвищені вимоги до рівня його комунікативної підготовки.

Водночас аналіз освітніх програм підготовки майбутніх психологів засвідчує наявність суперечності між декларованою необхідністю формування розвинених комунікативних навичок і недостатньою методичною опрацьованістю педагогічних стратегій їх цілеспрямованого розвитку з урахуванням специфіки міського соціального контексту. Традиційні підходи до навчання не завжди забезпечують готовність здобувачів вищої освіти до ефективної професійної комунікації в умовах соціальної поліваріантності, емоційної напруженості та швидкої зміни комунікативних ситуацій.

Зазначена суперечність ускладнює формування у здобувачів вищої освіти готовності до реальної професійної взаємодії в умовах соціальної поліваріантності міського середовища та потребує наукового осмислення й методичного обґрунтування ефективних педагогічних стратегій комунікативної підготовки майбутніх психологів.

Проблема дослідження полягає в наявності суперечності між об'єктивною потребою сучасного міського соціального середовища у психологах, здатних до ефективної, гнучкої та етично виваженої професійної комунікації з різноманітними соціальними групами, та недостатньою розробленістю й системністю педагогічних стратегій розвитку

відповідних комунікативних навичок у процесі професійної підготовки майбутніх психологів у закладах вищої освіти.

У зв'язку з цим актуалізується потреба в науковому обґрунтуванні та систематизації педагогічних стратегій, спрямованих на розвиток комунікативних навичок майбутніх психологів саме в контексті міського середовища як особливого соціально-психологічного простору професійної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку комунікативних навичок і комунікативної компетентності майбутніх психологів активно досліджується в працях українських науковців у контексті професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Так, у дослідженнях О. А. Низовець комунікативна компетентність розглядається як інтегральне професійно значуще утворення, що формується в процесі фахової підготовки психологів і поєднує когнітивні, емоційно-ціннісні та поведінкові компоненти. Авторка наголошує на необхідності цілеспрямованого педагогічного впливу для її розвитку [6].

У роботі С. В. Шевченко та Н. М. Фалько здійснено аналіз рівнів сформованості комунікативної компетентності майбутніх психологів на різних етапах навчання у закладах вищої освіти. Дослідники підкреслюють, що без системного впровадження спеціальних педагогічних умов і активних методів навчання комунікативні навички формуються фрагментарно й не забезпечують готовності до професійної взаємодії [10]. Окремий напрям досліджень представлений працями Т. Пономаренко, у яких акцентовано увагу на розвитку комунікативної та медіакомунікативної компетентності студентів-психологів у сучасному інформаційному середовищі. Авторка підкреслює зростання ролі комунікації як інструменту професійного впливу та психологічної підтримки [7].

Практикоорієнтований підхід до розвитку комунікативних навичок майбутніх психологів представлено в дослідженні Л. М. Дейниченко, яка обґрунтовує ефективність психолого-педагогічних тренінгів як засобу формування комунікативної компетентності в умовах професійної підготовки [3].

Активізація дослідження комунікативних умінь майбутніх психологів пов'язана із різким зростанням соціального запиту на цих спеціалістів, тож наукові розвідки С. М. Вдович, О. М. Лозинської, присвячені особливостям розвитку комунікативних здібностей майбутніх психологів у вищій школі, є суголосними до теми нашого дослідження [3].

Водночас аналіз зазначених праць засвідчує, що питання розвитку комунікативних навичок майбутніх психологів переважно розглядається без достатнього урахування специфіки міського середовища як особливого

соціального простору професійної комунікації, що зумовлює потребу подальших досліджень у цьому напрямі.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та узагальнити педагогічні стратегії, спрямовані на розвиток комунікативних навичок майбутніх психологів у міському середовищі, з урахуванням специфіки роботи з різноманітними соціальними групами.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових завдань професійної підготовки майбутніх психологів є цілеспрямований розвиток комунікативних навичок, які охоплюють як вербальні, так і невербальні аспекти спілкування, а також уміння управляти міжособистісною взаємодією в складних соціальних контекстах. Як зазначає О. А. Низовець, комунікативна компетентність включає не лише знання теоретичних основ спілкування, а й здатність ефективно застосовувати їх у професійній практиці, у нашому випадку це в умовах міського середовища при роботі з різноманітними соціальними групами [6]. Згідно з її дослідженнями, формування комунікативної компетентності відбувається не лише через засвоєння теоретичного матеріалу, а й завдяки застосуванню активних педагогічних стратегій.

Передусім варто відокремити поняття педагогічної стратегії від вправи, оскільки вони відображають різні рівні навчального процесу, хоча тісно взаємопов’язані. Стратегія визначає загальний підхід або план дій викладача для досягнення певної навчальної мети [8], у нашому випадку – формування комунікативної компетентності майбутніх психологів. Вона окреслює принципи навчання та напрямки роботи, наприклад використання інтерактивних методів, тренінгової діяльності чи рефлексії для розвитку здатності ефективно взаємодіяти з різними соціальними групами. Натомість вправа – це конкретна реалізація стратегії, певне завдання або ситуація, яку виконують студенти для практичного опанування навичок [4, с.58]. Прикладами таких вправ у дистанційному та міському контексті є «Онлайн-комунікаційні дилеми», рольова гра «Онлайн-сесія в Zoom» або міні-інтерактив «Вербальні та невербальні сигнали онлайн». Тобто стратегія задає загальний напрямок і принципи навчання, а вправи виступають інструментами для його реалізації, дозволяючи студентам відпрацьовувати конкретні комунікативні уміння у безпечному та керованому навчальному середовищі. До останніх належать диспути, розгляд проблемних ситуацій, рольові ігри та інтерактивні вправи на семінарах і практичних заняттях. Наприклад, у вправі «Рольова гра «Консультування клієнта» студент отримує картку з описом психологічної проблеми (конфлікт поколінь, стресова ситуація або комунікативний бар’єр на роботі) і у парі відпрацьовує навички активного слухання, емпатичного реагування та

формулювання відкритих запитань. Така практика стимулює рефлексивне мислення, формує вміння аргументувати власну позицію та будувати конструктивний діалог.

Особливу увагу у сучасних дослідженнях приділяють тренінговій діяльності як засобу практичного формування комунікативних навичок. Зокрема, С. Березка та А. Кузнєцова підкреслюють ефективність соціально-психологічних тренінгів, які забезпечують безпечний контекст для експериментування з поведінкою та рефлексії, одночасно розвиваючи емоційні та поведінкові компоненти комунікативної компетентності [1]. Впроваджений нами на практичних заняттях з дисципліни «Професійна комунікація психолога та корпоративна етика» тренінг «Слухання та відгук» передбачав роботу в малих групах, де один студент виступає у ролі «клієнта», інший – «психолога». Після короткої сесії в академічній групі відбувається обговорення сильних і слабких сторін комунікацій, приділяючи увагу невербальним сигналам та якості зворотного зв'язку.

Ефективне формування комунікативних умінь потребує також попередньої діагностики початкового рівня компетентності студентів. Погоджуємося з О.А. Низовець в тому, що застосування психологічних методик, таких як опитувальники самооцінки або тести соціальних навичок (наприклад, КОС-2), дозволяє визначити особистісні характеристики, що впливають на якість спілкування, та адаптувати зміст тренінгів і семінарів до потреб групи [6].

Інтерактивні вправи, інтегровані в семінарські заняття, також сприяють розвитку комунікативної компетентності. Симуляції інтерв'ю, «ланцюги запитань» та практика побудови аргументованого діалогу дозволяють студентам одночасно відпрацьовувати логіку мовлення та підтримувати контакт із співрозмовником. Наприклад, у вправі «Інтерактивна історія» студенти по черзі додають речення до сюжету, реагуючи на репліки попередніх учасників, зберігаючи при цьому встановлений емоційний тон і комунікаційну ясність.

Значну роль у розвитку комунікативних навичок відіграє робота з реальними або змодельованими кейсами міського соціального середовища, такими як взаємодія з підлітковими групами в громадських центрах, комунікація з батьками в мультикультурних контекстах або вирішення конфліктів на роботі. Аналіз кейсів дозволяє студентам прогнозувати реакції, підбирати форми реагування та адаптувати стиль спілкування залежно від характеристик конкретної соціальної групи. Наприклад, при опрацюванні кейсу «Конфлікт у молодіжній організації» студенти визначають комунікативні помилки сторін та пропонують варіанти конструктивних стратегій втручання психолога як фасилітатора.

Серед ефективних методів формування комунікативних навичок майбутніх психологів особливе місце займають ситуативні вправи, що моделюють реальні професійні ситуації, з якими психолог може зустрітися у міському соціальному середовищі. Однією з таких вправ є «Онлайн-комунікаційні дилеми», яка спрямована на розвиток здатності студентів аналізувати нестандартні ситуації дистанційного спілкування з клієнтами, визначати потенційні ризики та обирати адекватні професійні дії. Під час виконання вправи студенти працюють у групах по 3–4 особи і отримують конкретну дилему. Приклади таких дилем включають: клієнт пише в месенджер о 23:40 із повідомленням «Терміново поговорити»; клієнт лайкає сторіз психолога – чи потрібно реагувати; під час онлайн-сесії у клієнта вимикається камера; клієнт переписує частину сесії у чаті замість говорити голосом. Завдання студентів полягає у трьох кроках: по-перше, визначити можливі ризики, пов'язані з комунікацією; по-друге, сформувати можливі дії психолога у цій ситуації; по-третє, оформити коротке правило або рекомендацію, яка могла б регулювати поведінку психолога у таких випадках. Представлення результатів здійснюється кожною групою протягом однієї хвилини, що дозволяє порівняти підходи різних команд, обговорити їх обґрунтованість та визначити оптимальні стратегії комунікації. Така вправа формує у студентів критичне мислення, здатність прогнозувати наслідки своїх дій, навички аргументованого вибору та вербальної презентації рішень, одночасно відпрацьовуючи особливості професійної етики і дистанційного спілкування.

Використання вправи «Онлайн-комунікаційні дилеми» у навчальному процесі відповідає темі статті, оскільки дозволяє моделювати реальні ситуації роботи психолога в міському середовищі, де взаємодія з різними соціальними групами часто відбувається через цифрові канали. Вона сприяє формуванню практичних комунікативних умінь, необхідних для ефективного професійного спілкування з клієнтами в умовах сучасних мегаполісів, та підкреслює важливість адаптивності та професійного судження у нестандартних комунікаційних ситуаціях.

Ще одним ефективним методом формування комунікативних навичок майбутніх психологів є рольові ігри, що відтворюють реальні професійні ситуації онлайн-спілкування. Однією з таких вправ є «Онлайн-сесія в Zoom», яка моделює дистанційне консультування клієнтів у кризових або нестандартних ситуаціях. Студенти по черзі виконують ролі психолога, клієнта та спостерігача-супервізора, що дозволяє одночасно розвивати практичні навички комунікації, спостереження та надання професійного зворотного зв'язку. Вправа включає кілька сценаріїв, що відображають типові проблеми онлайн-взаємодії: клієнт у кризі з вимкненою камерою,

клієнт, який відповідає лише у чаті, технічні проблеми зі звуком та зображенням, або постійне відволікання на телефон. У межах цих сценаріїв студенти відпрацьовують способи підтримки клієнта, збереження контакту, формулювання емпатичних реакцій та адаптації методів комунікації до обмежень дистанційного формату. Наприклад, у ситуації, коли клієнт перебуває у кризі і має вимкнену камеру, психолог пропонує говорити без відео, забезпечуючи безпечний простір, проговорює емоції клієнта і поступово стабілізує його стан, підтримуючи контакт через вербальні та невербальні сигнали. У випадку, коли клієнт відповідає лише через чат, психолог поєднує письмові повідомлення з мотивацією до коротких усних відповідей, щоб поступово відновити живу комунікацію. Аналогічно, під час технічних збоїв чи відволікань клієнта на телефон, студенти опановують навички гнучкого реагування, встановлення меж та адаптації до обставин, зберігаючи підтримку і контакт.

Рольова гра не обмежується лише відпрацюванням реакцій; важливою її частиною є роль спостерігача-супервізора, який аналізує дії психолога, оцінює ефективність пауз, формулювання меж, підтримку контакту і дає зворотний зв'язок. Такий підхід дозволяє студентам не лише практично опановувати техніки комунікації, а й формувати метапізнавальні навички самоспостереження, критичного аналізу та рефлексії власних дій.

Застосування вправи «Онлайн-сесія в Zoom» у навчальному процесі відповідає темі статті, оскільки моделює реальні ситуації взаємодії психолога з різними соціальними групами в умовах міського середовища, де дистанційна комунікація стає все більш актуальною. Вправа сприяє формуванню практичної комунікативної компетентності, здатності гнучко реагувати на нестандартні ситуації, підтримувати професійні межі та забезпечувати ефективний контакт у різних цифрових форматах, що є невід'ємною частиною роботи сучасного психолога.

Ще одним ефективним методом формування комунікативних навичок у майбутніх психологів є міні-інтерактив «Вербальні та невербальні сигнали онлайн», який дозволяє студентам розпізнавати неочевидні сигнали клієнта під час відеоконсультування та тренувати адекватні професійні реакції. Онлайн-комунікація обмежує частину невербальних сигналів і робить деякі з них надмірно помітними, такими як паузи, міміка, інтонації або ознаки перевантаження каналів зв'язку. Тому здатність своєчасно реагувати на ці сигнали є ключовою складовою професійної компетентності психолога. Вправа складається з демонстрації п'яти типових сигналів, які можуть виникати під час онлайн-сесії, та швидкої відповіді студентів у межах 10–15 секунд. Наприклад, при надто довгій паузі психолог демонструє мовчання та відсутність емоційного контакту, а студенти пропонують

вербальні способи перевірки контакту і підтримки клієнта: «Здається, у нас виникла пауза. Я з вами, можете не поспішати – чи все добре з вашого боку?» або «Якщо вам потрібно трохи часу, це нормально. Дайте знак, коли будете готові продовжити». Обговорення показує, що вербалізація присутності є критичною у дистанційному форматі, оскільки паузи онлайн часто інтерпретуються клієнтами як байдужість або відсутність уваги. Інший сигнал – нечітке формулювання меж, коли психолог пропонує спілкуватися «як зручно» без конкретних рамок. Студенти переформульовують правила спілкування, встановлюючи чіткі часові та етичні рамки: «Для нашої роботи важливо мати стабільні рамки. Ми можемо спілкуватися з 10:00 до 18:00, а в кризових ситуаціях – узгодити додатковий час». Обговорення демонструє, що розмиті межі можуть підривати довіру та безпеку клієнта у віртуальному середовищі. Третій сигнал – різкі інтонації, які можуть виникати через технічні затримки або хвилювання психолога. Студенти навчаються м'яко регулювати тон, перепрошуючи і відновлюючи підтримувальну позицію: «Вибачте, прозвучало різко. Давайте повернемося і продовжимо в спокійному темпі». Четвертий та п'ятий сигнали стосуються відволікань і багатозадачності під час онлайн-сесії. Студенти формулюють професійні способи відновлення контакту та присутності: «Перепрошую, я зараз повертаю всю увагу до вас» або «Я відкладу всі сповіщення, щоб повністю зосередитися на вас». Ці мікро-реакції демонструють, що увага психолога і прозорість його дій створюють якість консультації та терапевтичного альянсу. Міні-інтерактив закінчується коротким підсумком, де підкреслюється, що онлайн-середовище підсилює як позитивні, так і проблемні сигнали, а ефективна комунікація потребує вербалізації присутності, прозорості та регуляції власного стану. Використання цієї вправи у навчальному процесі відповідає темі статті, оскільки розвиває у студентів практичні навички аналізу та реагування на сигнали клієнта в цифровому міському середовищі, формуючи здатність адаптувати професійну поведінку до особливостей онлайн-взаємодії. Усі зазначені стратегії реалізуються ефективніше за умови створення психолого-педагогічних умов, що включають безпечне середовище для експериментування зі спілкуванням, підтримку рефлексії та надання взаємного зворотного зв'язку між студентами та викладачем. Поєднання активних методів навчання, тренінгової діяльності, інтерактивних вправ і роботи з кейсами дозволяє сформувати у студентів майбутніх психологів комплексну комунікативну компетентність, адаптовану до реалій сучасного міського середовища. Для систематизації педагогічних підходів і їх практичного застосування наведено таблицю, яка відображає відповідність стратегій, вправ та формованих комунікативних компетенцій майбутніх психологів.

Таблиця 1

Педагогічні стратегії та вправи для розвитку комунікативних навичок майбутніх психологів.

Педагогічна стратегія	**Вправа**	**Очікувані результати для студентів**
Моделювання реальних професійних ситуацій	Онлайн-комунікаційні дилеми	Вміння аналізувати ризики, приймати рішення, формулювати рекомендації та встановлювати межі
Рольова практика	Рольова гра «Онлайн-сесія в Zoom»	Формування навичок ведення дистанційної сесії, регулювання тону, контролю невербальних сигналів, підтримка контакту з клієнтом
Мікро-рефлексія і аналіз сигналів	Міні-інтерактив «Вербальні та невербальні сигнали онлайн»	Розпізнавання пауз, інтонацій, невербальних сигналів; швидка професійна реакція; підвищення уважності до деталей комунікації
Інтерактивне обговорення	Групова дискусія після вправ	Розвиток критичного мислення, обмін досвідом, рефлексія щодо ефективності власних дій

Висновки. Практичне застосування авторами описаних стратегій дало можливість встановити, що формування комунікативних навичок майбутніх психологів у міському середовищі потребує інтегрованого підходу, який поєднує теоретичні знання, практичні вправи та рефлексію. Виявлено, що ефективними педагогічними стратегіями є моделювання реальних професійних ситуацій, рольові ігри та інтерактивні вправи, які дозволяють студентам опановувати вербальні та невербальні способи комунікації в умовах цифрового міського середовища. Поєднання стратегічного підходу з конкретними вправами дозволяє створити практично орієнтовану систему підготовки майбутніх психологів, яка враховує особливості міського соціального середовища та цифрової взаємодії. Результати дослідження можуть бути використані для удосконалення навчальних програм, методичних рекомендацій та організації практичних занять у підготовці фахівців із психології.

Література:

1. Березка С., Кузнецова А. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх практичних психологів засобами тренінгової діяльності / С. Бережка, А. Кузнєцова // Гуманізація навчально-виховного процесу. – 2020. – Вип. 1(99). – URL: https://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/198172 (дата звернення: 29.01.2026).
2. Вдович С. М., Лозинська О. М. Особливості розвитку комунікативних здібностей майбутніх психологів у вищій школі / С. М. Вдович, О. М. Лозинська // Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія. – 2025. – № 1(2). – URL: https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/pp/article/view/2992 (дата звернення: 29.01.2026).
3. Дейниченко Л. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх психологів засобами соціально-психологічного тренінгу / Л. М. Дейниченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Серія «Психологічні науки». – URL: https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/942 (дата звернення: 29.01.2026).
4. Дидактика: навчальний посібник / [Електронний ресурс] – Кривий Ріг: Криворізький педагогічний університет, 2019. – Режим доступу: https://ped.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/10_2012.pdf [Дата звернення: 29.01.2026].
5. Долгопол О.О., Кузнецова К.Ю. Містянин і урбанізація: психологічні трансформації та філософський пошук сенсу. Грані. Том 28 (№5). С. 188-196. https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2258/2226
6. Низовець О. А. Розвиток комунікативної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх психологів / О. А. Низовець // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. — URL: https://ap.uu.edu.ua/article/252 (дата звернення: 29.01.2026).
7. Пономаренко Т. Особливості комунікативної медіакомпетентності сучасних психологів-студентів і практиків / Т. Пономаренко // Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія «Психологічні науки». – 2020. – № 12(57). – URL: https://sj.udu.edu.ua/index.php/pn/article/view/1026 (дата звернення: 29.01.2026).
8. Смагін, І., Смагіна, Т. Стратегії викладання та стилі навчання / І. Смагін, Т. Смагіна. – Ужгород: Вісник педагогічної науки, 2025. – Режим доступу: https://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/342808 [Дата звернення: 29.01.2026].
9. Цільова стратегія навчання / Педагогіка. – Режим доступу: https://pidru4niki.com/73714/pedagogika/tsilova_strategiya_navchannya [Дата звернення: 29.01.2026].
10. Шевченко С. В., Фалько Н. М. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів / С. В. Шевченко, Н. М. Фалько // Габітус. – 2020. – Вип. 2 (18). – С. 143–148. – URL: https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/11087/ (дата звернення: 29.01.2026).

References:

1. Berezhka, S., & Kuznetsova, A. (2020). Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh praktychnykh psykholohiv zasobamy treninhovoi diialnosti [Development of communicative competence of future practical psychologists through training activities]. Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu – Humanization of Educational Process, 1(99). Retrieved from https://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/198172 [in Ukrainian].
2. Vdovych, S. M., & Lozynska, O. M. (2025). Osoblyvosti rozvytku komunikatyvnykh zdibnostei maibutnikh psykholohiv u vyshchii shkoli [Features of development of

communicative abilities of future psychologists in higher education]. Naukovi zapysky Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiediialnosti. Pedahohika i psykholohiia, 1(2). Retrieved from https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/pp/article/view/2992 [in Ukrainian].

3. Deinichenko, L. M. (2017). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh psykholohiv zasobamy sotsialno-psykholohichnoho treninhu [Formation of communicative competence of future psychologists through socio-psychological training]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia «Psykholohichni nauky». Retrieved from https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/942 [in Ukrainian].

4. Dydaktyka: navchalnyi posibnyk [Didactics: Educational textbook]. (2019). Kryvyi Rih: Kryvorizkyi pedahohichnyi universytet. Retrieved from https://ped.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/10_2012.pdf [in Ukrainian].

5. Dolhopol, O., & Kuznetsova, K. (2025). Mistianyn i urbanizatsiia: psykholohichni transformatsii ta filosofskyi poshuk sensu [The urban resident and urbanization: Psychological transformations and the philosophical search for meaning]. Hrani – Grani, 28(5), 188–196. Retrieved from https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2258/2226 [in Ukrainian].

6. Nyzovets, O. A. (2019). Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti u protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh psykholohiv [Development of communicative competence in the process of professional training of future psychologists]. Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy – Current issues of education and upbringing of people with special needs, (16), 112–118. Retrieved from https://ap.uu.edu.ua/article/252 [in Ukrainian].

7. Ponomarenko, T. (2020). Osoblyvosti komunikatyvnoi mediakompetentnosti suchasnykh psykholohiv-studentiv i praktykiv [Features of communicative media competence of modern psychologists – students and practitioners]. Naukovyi chasopys UDU imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia «Psykholohichni nauky», 12(57). Retrieved from https://sj.udu.edu.ua/index.php/pn/article/view/1026 [in Ukrainian].

8. Smahin, I., & Smahina, T. (2025). Stratehii vykladannia ta styli navchannia [Teaching strategies and learning styles]. Visnyk pedahohichnoi nauky – Bulletin of Pedagogical Science. Retrieved from https://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/342808 [in Ukrainian].

9. Tsilova stratehiia navchannia [Targeted learning strategy]. (n.d.). Pidruchnyk z pedahohiky – Textbook of Pedagogy. Retrieved from https://pidru4niki.com/73714/pedagogika/tsilova_strategiya_navchannya [in Ukrainian].

10. Shevchenko, S. V., & Falko, N. M. (2020). Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh psykholohiv [Development of communicative competence of future psychologists]. Habitus, 2(18), 143–148. Retrieved from https://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/11087/ [in Ukrainian].